

Úvod

Náboženská víra (resp. náboženské vyznání) byla součástí obsahu sčítání v letech 1921-1950 a 1991-2011. Tato dvě časová období, která oddělovalo zhruba 40 let, se lišila definicemi, přístupem i způsobem zjišťování.

Ve sčítáních 1921, 1930 a 1950 bylo náboženské vyznání definováno jako příslušnost k církvi, a to bez ohledu na to, zda šlo o církev státem uznanou. Pokud sčítaná osoba nebyla ve svazku žádné církve, byla zařazena mezi osoby „bez vyznání“. Církevní příslušnost nebylo možné měnit pouhým zápisem do sčítacího tiskopisu.

V roce 1954 vláda přijala usnesení o zrušení evidence náboženského vyznání. Pro sčítání to znamenalo na 40 let vypustit otázku z formuláře.

K opětovnému zařazení otázky na náboženské vyznání došlo až po roce 1989. Pro sčítání 1991, 2001 a 2011 bylo charakteristické nové pojetí zjišťování víry. Vysvětlivky pro vyplnění otázky stanovily, že vztahem k víře se rozumí nejen účast na náboženském životě některé církve (náboženské společnosti) nebo vztah k ní, ale je každému ponecháno, aby se svobodně vyjádřil o svém náboženském vyznání nebo aby uvedl, že je bez vyznání. Šlo tedy o svobodnou deklaraci postoje k víře. Tato liberální forma zjišťování vyústila ve sčítáních 2001 a 2011 do dobrovolnosti otázky, což zakotvil i zákon o sčítání. V roce 1991 byla sice otázka na náboženské vyznání ještě povinná, ale s ohledem na výrazně negativní reakce části obyvatel bylo tolerováno její nevyplnění. Z tohoto pohledu jsou údaje ze sčítání 1991, 2001 a 2011 v podstatě metodicky srovnatelné. Při sčítání 2011 byla navíc formulováním otázky dána možnost vyjádřit vztah k víře bez ohledu na bližší konkretizaci tohoto vztahu. Sčítací formulář obsahoval (kromě rubriky „bez náboženské víry“ a „věřící - hlásící se k církvi, náboženské společnosti“) také volbu „věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“. V předchozích sčítáních byli respondenti s touto variantou odpovědi zahrnuti mezi „věřící - ostatní a nepřesně určené“ (zvolili přihlášení k věřícím, ale neuvedli žádnou bližší slovní specifikaci této volby). O oprávněnosti takto definované samostatné volby svědčí počet osob, které tuto odpověď zvolily. Téměř třetina všech osob, které svou příslušnost k víře deklarovaly, zvolila právě možnost „věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“.

